 © Mariusz Formanowicz, 2009-2024

Józef Roman Formanowicz (1913 - 1995),

żołnierz armii gen. Andersa

Urodził się 18 marca 1913 w miasteczku Krobia w powiecie gostyńskim, jako pierworodny syn Romana Formanowicza i Jadwigi z domu Trzeciak. Przy chrzcie św. rodzice nadali chłopcu imię Józef. Ceremonia odbyła się w kościele parafialnym w Krobi 30 marca 1913 r. Jednym z chrzestnych chłopca był jego stryj, Jan Ignacy Formanowicz[1]. Ojciec Józefa był mistrzem rzeźnickim. Od 1925 r. był powoływany do zarządu cechu rzeźników w Krobi, a w 1934 r. został wybrany starszym cechu (cechmistrzem)[2]. Prowadził sklep (zakład rzeźnicki) w Krobi przy ul. Poznańskiej 21[3].

Po ukończeniu szkoły powszechnej w Krobi, Józef poszedł w ślady ojca. Od 1 października 1927, przez trzy pełne lata, terminował (uczył się zawodu) u swojego ojca[4]. Po zakończeniu nauki, 17 listopada 1930, zdał z pozytywnym wynikiem egzamin czeladniczy przed komisją egzaminacyjną w Gostyniu i 7 grudnia tego roku został wpisany w księgę cechu rzeźników w Krobi[5].

W kolejnych latach (od 1932) Józef odbył obowiązkową służbę wojskową. Nie mam aktualnie informacji o dokładnym czasie i jednostce wojskowej, w której służył Józef. O jego przeszkoleniu wojskowym, jakie odbył w okresie przed wybuchem II wojny światowej, świadczą kolejne dokumenty. Dwa dni po agresji Sowietów na Polskę, 19 września 1939, Józef został ujęty przez NKWD w Stanisławowie jako jeniec wojenny[6,7]. W roku 1940 wywieziono go do pracy przy budowie Północnopeczorskiej Magistrali Kolejowej w okolicach Workuty i nad rzeką Peczorą (Siewżełdorłag – Komi ASRR). Polscy jeńcy pracowali tam w strasznych warunkach. Umierali masowo z wyczerpania i szalejących epidemii. W dniu 18 lipca 1941 Józef R. Formanowicz został wysłany z Siewżełdorłagu (ze stacji Czibju) do obozu NKWD w Juża (Iwanowska obl.). Widnieje także w ewidencji obozu w Krzywym Rogu (Dniepropietrowska obl.) [8].

W dniu 2 września 1941 w Buzuluk (obwód orenburski w europejskiej część byłego ZSRR), Józef wstąpił do organizującej się wówczas armii gen. Władysława Andersa[9]. Buzuluk w latach 1941 - 1942 był siedzibą dowództwa i sztabu formującej się w ZSRR Armii Polskiej. Odrodzenie Wojska Polskiego na terenie ZSRR stało się możliwe na mocy podpisanego w lipcu 1941 r. w Londynie porozumienia Sikorski-Majski. Armia Andersa szybko rosła w siłę, lecz na skutek nieprzychylnego stosunku Stalina, była słabo uzbrojona i źle wyekwipowana. Pomimo, że zaopatrzenie wojska polskiego w całości pochodziło z dostaw amerykańskich i brytyjskich (*Lend-Lease*), strona sowiecka nie chciała zgodzić się na podwyższenie stanów liczebnych oddziałów polskich, zmniejszając im dostawy uzbrojenia, sprzętu i żywności. Nie licząc na zmianę podejścia Stalina, Anders podjął decyzję o wyprowadzenia armii z obszaru ZSRR. Wraz z 41 tysiącami żołnierzy, ZSRR opuściło wówczas 74 tysiące cywilów – przedstawicieli polskich rodzin

---

[1] AAP, *Liber Baptisatorum* parafii p.w. św. Mikołaja w Krobi, poz. 59 / 1913
[2] Księga cechu rzeźników z Krobi. Protokóły z dn. 06.07.1925; 01.03.1931; 29.04.1934 r.
[3] Księga adresowa przemysłu, handlu i rzemiosła zachodniej Polski, 1925 r., str. 289.
[4] Księga cechu rzeźników z Krobi. Protokół z dn. 18.11.1928 r.
[5] Księga cechu rzeźników z Krobi. Protokół z dn. 07.12.1930 r.
[6] Alfabetyczna kartoteka ewidencyjna jeńców 1939 roku, Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie, Kolekcja Akt z Archiwów Rosyjskich.
[7] Zespół akt personalnych jeńców 1939 roku, Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie, Kolekcja Akt z Archiwów Rosyjskich - numer teczki CAW1939 -/15797/63
[8] Wykazy imienne z zespołu akt merytorycznych - wykaz jeńców odesłanych z Siewżełdorłagu NKWD ZSRR (ze stacji Czibju) do Juskiego obozu NKWD 18 lipca 1941 (transport 3), spisy jeńców, których teczki personalne wysłano do Zarządu NKWD ZSRR ds. Jeńców Wojennych, wykaz jeńców przetrzymywanych w Siewżełdorłagu NKWD etapowanych (ze stacji Uchta) do dyspozycji naczelnika Juskiego obozu NKWD 19 lipca 1941 (transport 4), wykaz jeńców odesłanych z Siewżerdołagu do Juskiego Obozu NKWD 20 lipca 1941 (transport 5) (sygnatura VIII.800. 20, teczka 574), Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie, CAW3-574 -3-1025
[9] Indeks Represjonowanych. Centrum informacji o obywatelach polskich represjonowanych w ZSRR.

wywiezionych z Kresów Wschodnich w głąb Rosji po 17 września 1939 r. Pierwsza ewakuacja została przeprowadzona w marcu 1942 roku a druga w sierpniu tegoż roku. Armia Polska przez Iran (gdzie przeprowadzono jej reorganizację), Irak i Palestynę, trafiła na front włoski.

W dniach 11-19 maja 1944 brał udział w czwartym, decydującym, polskim natarciu na klasztor Monte Cassino (operacja "Diadem"), Służył wówczas jako kapral w 6. Pułku Artylerii Lekkiej w składzie 5. Kresowej Dywizji Piechoty, II Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Władysława Andersa. Za udział w tych heroicznych walkach, w dniu 22 lutego 1945 r. został odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino[10].

Rok po zakończeniu wojny, już w stopniu plutonowego, rozkazem personalnym Dowództwa II Korpusu nr 181 z dn. 22 września 1946 poz. 3670, Józef został odznaczony Medalem Wojska**,** ustanowionym Dekretem Prezydenta RP z dn. 3 lipca 1945[11].

Jak wielu innych żołnierzy gen. Andersa, Józef R Formanowicz pozostał na Zachodzie. Jeszcze w latach czterdziestych planował emigrację do Argentyny. Życie jednak zweryfikowało te plany. Ożenił się 1 lipca 1950 r. z Angielką Gladys, Florence Pass. Małżonkowie dochowali się syna Andrzeja, urodzonego w 1953 w Bristolu. W późniejszych latach rodzina przeniosła się do Southampton. Pracował do emerytury w zakładach Pirellii jako kierowca wózka widłowego.

Józef Roman Formanowicz zmarł w Bishopstoke 10 sierpnia 1995. W tym samym roku w hrabstwie Hampshire zmarła jego żona[12]. Prochy małżonków przewieziono do Polski i spoczęły we wspólnym grobie na cmentarzu komunalnym w Katowicach.

[aktualizacja 30.03.2009]

[10] Wykaz odznaczonych Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino z dn. 22.02.1945 r. Instytut i Muzeum Sikorskiego w Londynie.
[11] Rozkaz personalny Dowództwa II Korpusu z dn. 22.09.1946 r.. Instytut i Muzeum Sikorskiego w Londynie.
[12] England & Wales, Death Index: 1984-2005